

לקיחת תרופות בשבת עבור מיחושים

השאלה:

אדם הסובל מכאב קל, כגון כאב ראש, נזלת וכד' — האם ראוי לקחת תרופה בשבת להשקטת כאביו?

תשובה:

יסוד האיסור — אין לעשות שום רפואה בשבת, גזירה משום שחיקת סממנים, שמא מתוך שאדם בהול על רפואה, ישחוק בסממנים להתרפא בהם ויתחייב משום טוחן (עפ"י שולחן ערוך, סימן שכ"ח, סעיף א').

אך בימינו נעשות כל התרופות מחומר טחון והדין הוא שאין איסור טחינה אחר טחינה, וכן בדרך-כלל טעונות הרפואות שלנו בשול ולא שחיקה ומנין לנו לעשות גזירה חדשה, שמא יבוא לבשל רפואות?

נקודה נוספת היא שאין אנו בקיאים כיום בשחיקת סממנים, כי התרופות נעשות בבית חרושת, ועל פי שיטת התוספות (מסכת ביצה, ל' א', דברי המתחיל תנן) אין מקום בתנאים אלו, לגזור משום שחיקת סממנים. ברם, קיים כלל, שכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו, ואף שבגזירה שעקר טעמא בטל — ממילא בטלה הגזירה עצמה, גם לא מנין אחר, אבל אם הטעם לא בטל לחלוטין — הגזירה נשארת במקומה. והרי ישנם עוד בעולם מקומות, שכל אחד מכין לעצמו את התרופות ושם הרי שייכת הגזירה של שחיקת סממנים ולכן הגזירה במקומה עומדת. אך מכיון שיסוד האיסור של לקיחת תרופות בימינו השתנה, יש פוסקים המקילים בתנאים מסויימים.

מסקנה:

אם התחיל להשתמש ברפואות לפני שבת, או שמצטער הרבה, יש מקום להקל ולהתרפאות ברפואות אלו (מנחת שבת); כל מקום שקיים איזה שהוא ספק אם האדם המצטער הגיע לידי „חולה שאין בו סכנה“ או לא, יש מקום להקל ולשתות רפואות בשבת, אבל בכאבים קלים אין לנו רשות להקל, כי גזירת חממינו ז"ל במקומה עומדת וקיימת (קצות השולחן).

(הרב י. נויבירט, המעין, כרך ה' גליון ב'; טבת תשכ"ה)

מקורות נוספים:

ראה בסוף התמצית הבאה וצרף לכאן.

לקיחת תרופות בשבת

השאלה:

- א. האם מותר לקחת שמן פרפין בשבת למי שסובל מטחורים?
ב. האם מותר לקחת גלולות למניעת הריון בשבת, למי שהותר לה השמוש בגלולות אלו?

תשובה:

א. מותר להשתמש בשמן פרפין בשבת, מכיון שאינו לוקח זאת לשם רפואה אלא כדי לרכך את הצואה שלא תפצע את הטחורים. דומה דין זה למה שנפסק בשולחן ערוך (אורח חיים, סימן שכ"ח סעיף כ"ג), שמותר לשים ספוג וחתוכות בגדים יבשים וחדשים על פצע, שאינם לרפואה אלא כדי שלא יסרטו הבגדים את המכה. בפרט יש להקל על פי המבואר בפוסקים, שגזירת איסור שתיית סממנים בשבת היא איסור קל ולכן כשיש שקולים להקל — מתירים.

ב. מותר להשתמש בגלולות למניעת הריון בשבת למי שהותר הדבר מסיבות רפואיות, מאותו גימוק, שגלולות אלו לא מרפאות שום מחלה רק שאינם מניחים לזרע להפרות את הביצית.

מסקנה:

„מותר לשתות הפרפין בשבת (ואליבא דכולי עלמא) כשהמגמה היא בעקר כדי למנוע כאבים בוורידי היציאה בהווה, או בעתיד, שיוכלו להגרם מיציאה קשה בלתי משומנת“.

(שאלות ותשובות ציץ אליעזר, חלק י"א, סימן ל"ו)

מקורות נוספים:

ראה לעיל עמ' 12 — 13, עמ' 14 — 23, עמ' 33 — 37, עמ' 58; ספר אסיא ב', עמ' 33 — 34; ספר אסיא ד', עמ' 43 — 48; שו"ת מהר"מ בריסק, ח"ג, סי' כד; שו"ת משנה הלכות, סי' נ"א; שו"ת הרדב"ז, ח"ג, סי' תר"מ; קצות השולחן, סי' קל"ד, בבדה"ש סק"ז; שמירת שבת כהלכתה פל"ד ס"ג — ס"ו; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ח, סי' ט"ז, פט"ו; שם, ח"י"ד, סי' נ'; שו"ת מנחת יצחק, ח"א, סי' ק"ח; שם, ח"ג סי' כ"א; אורחות חיים, אר"ח, סי' שכ"ח, אות כ"ז; שו"ת הלל אומר, חאו"ח, סי' רי"ד; יסודי ישרון, ח"ג, עמ' ש"פ; שו"ת באר משה, ח"א, סי' ל"ג; הלכה ורפואה, א', עמ' ס"ה — קכ"ד; הפרדס, לד, חוב"ט, תש"ך, עמ' 16; שו"ת חלקת יעקב, ח"ג, סי' כ"ג; שו"ת אג"מ, חאו"ח, ח"ג, סי' נ"ג — נ"ד; שנה בשנה, תש"מ, עמ' 180.

בדבר מכשיר שמיעה חשמלי בשבת

השאלה :

האם מותר להשתמש במכשיר שמיעה חשמלי בשבת והאם מותר להפעילו בשבת ?

תשובה:

בהפעלת מכשיר השמיעה יש משום מבעיר ומכבה, מכיון „שבפתיחת הכפתור מתחברים חוטי החשמל שבבטריה, החיובי והשלילי, ובסגירת הכפתור נפסקים החוטים זה מזה, ובכל פעם כשמתחברים החוטים, או בשעה שהם נפסקים, נולדים ניצוצות והרי זה פסיק רישיה באיסור דאורייתא” (שו”ת חלקת יעקב, סימן מ”א). לעומתו, יש מי שסובר, שבהוצאת ניצוצות חשמליים אלו אין משום איסור דאורייתא, אלא שנראה כמלאכה (שו”ת מנחת יצחק, חלק ב’, סימן י”ו, אות ג’). גדר אחר לאיסור בהפעלת מכשיר כזה כתב בשו”ת ציץ אליעזר (חלק ו’, סימן ו’): כל הפעלת חומר, אף שאינו מאיר ואינו מתאדם ומתחמם, אלא שהולך וכלה מחמת שמוש, חייבים על הפעלתו משום מבעיר, והרי הבטריה הולכת וכלה עם השמוש בה. עוד איסור יש בהפעלת מכשיר זה — לפי שיטת החזון איש, יש בהדלקת חשמל בשבת משום “מתקן כלי” ונחשב כבונה מן התורה. והרי במכשיר זה, לפני הפעלתו היה כגוף מת ועם פתיחת הכפתור כאלו מכניס רוח חיים לכל חלקי המכונה.

לעומת פוסקים אלה, סבור הגרש”ז אויערבך (הובאו דבריו בשערים מצויינים בהלכה, סימן פ’, סקל”ט), שאם חוטי החשמל אינם מתאדמים ע”י פתיחת הזרם, אין משום איסור מבעיר ומותר להפעיל את המכשיר בשבת.

אך לגבי המכשירים החדשים הפועלים ללא סוללה למשך שנים רבות והחרש אינו מפעילים כלל, מודים כולם שאין בהם משום איסור בהרכבתם על האוזן (ציץ אליעזר, שם).

והנה לדעת הפוסקים, שיש איסור בהפעלת המכשיר, האם אסור גם להשתמש בו כשהוא מופעל בערב שבת ? הבעיות הן :

א. האם יש במכשיר משום מוקצה?

ב. האם יש לחשוש שמא ישכח ויסגור את המכשיר?

ג. האם מותר לטלטל את המכשיר במקום שאין עירוב?

רוב הפוסקים רבורים, שאין במכשיר זה משום איסור מוקצה, על פי הדין שכלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו, ובודאי יש כאן משום „צורך גופו”.

ביחס לבעיה, שמא ישכח ויפעיל המכשיר, מציעים הפוסקים, שיעשה שינוי בולט כדי שלא ישכח, כגון לתפור בחוט את כיס בגדו, שהסוללה מונחת בו, וכיוצא בזה. וביחס לטלטול המכשיר במקום שאין ערוב, פסק הגרצ"פ פרנק וזה לשינוי: "עכשיו נתחדשה מכונת שמיעה חדשה, שלמראית עין אינה ניכרת כלל, שיש בה מכשיר שמיעה, שהיא כולה כמעשה משקפיים רגילים הרכובים על העיניים... וכפי שנהגו לצאת במשקפים, הועיל לו כוח רגילותו התמידית, להחשב אצלו כלבוש או תכשיט ויש להקל בו" (הר צבי, טור אורח חיים, סימן שמ"ה).

מסקנה:

„כללו של דבר, הפעלת מכונת חרשים בשבת לפתחה כדי להשתמש בה ולסגרה אחר גמר השמוש, אסורה משום מדליק ומכבה, או משום בונה וסותר, לפי דעת החזו"ן איש. ברם, מכונה מופעלת מערב שבת ואין סוגרים אותה עד למוצאי־שבת, דעת רוב הפוסקים האחרונים להתיר שמושה בשבת, בתנאי שיעשה בה שינוי להיכר, כדי שלא ישכח ויבוא לכבותה בשבת“.

(הרב ש. ת. רובינשטיין, תורה שבעל־פה,

כרך ט', תשכ"ז, עמ' 10).

מקורות נוספים:

שו"ת משפטי עזריאל, מהדורה תניינא, או"ח, סי' ל"ו, אות ג'; שו"ת מנחת יצחק, ח"א, סי' ל"ז; שם, ח"ב, סי' י"ז — י"ח, קי"ב — קי"ג; שם, ח"ג, סי' מ"א; ר' עקיבא ותורתו, ילקוט האגרות, סי' כ"ט; עדות לישראל, עמ' 122; שו"ת הלל אומר, חאו"ח, סי' ר"כ; שו"ת יביע אומר, ח"א, סוס"י י"ט; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ד, סי' ד'; שם, ח"ו, סי' ו'; שם ח"ז, סי' י"א; שש"כ, פל"ד, סכ"ח; שו"ת חלקת יעקב, ח"ב, סי' מ"א וח"ג, סי' קפ"ו; שו"ת הר צבי, חאו"ח, סי' קע"ג; עם התורה, מהדור' א', חוב"ט ט"ו, עמ' י"א; שו"ת אג"מ, חאו"ח, ח"ד, סי' פ"ה; החשמל בהלכה, ח"ב, פכ"ה.

בדיקת שתן בשבת

השאלה:

האם יש משום איסור מלאכת צובע בשבת, בזמן בדיקת שתן?

תשובה:

יש לצדד להתיר זאת מכמה סבות:

- א. אין בצביעה זאת כדי שעור צביעה, אשר שעורו הוא כחוט, שאורכו ארבעה טפחים;
- ב. הרי זה כצובע בצבע שאינו מתקיים, כי תוך זמן קצר משתנה הצבע; וגם הצביעה לא מועילה לזמן רב, כיון שהממצאים בשתן עשויים להשתנות;

ג. אין דרך צביעה בכך, לצבוע לא למטרת צביעה כי אם למטרת הבחנת מחלה, והצביעה כשלעצמה דרך לכלוך היא.

מסקנה:

„לכן יש להתיר לעשות זאת גם עבור חולה שאין בו סכנה, ובפרט שהרי עושים זאת עכ"פ עבור ברור מחלה פנימית בחלל הגוף“.

(שו"ת ציץ אליעזר, חלק י', סימן כ"ה, פרק א')*

מקורות נוספים:

שמירת שבת כהלכתה, פל"ג, ס"כ ובהערות שם; לב אברהם, ח"ב, עמ' כ'.

דין וטרינר בשבת

שאלה:

האם מותר לבקר ולטפל בעלי-חיים בשבת?

תשובה:

המחבר דן בעיקר ביסודות ההלכה של צער בעלי-חיים. יש פוסקים הסבורים, שהתירו טרחה בשבת משום צער בעלי חיים, אך לא התירו לטלטל הבהמה משום מוקצה, גם במקום צער בעלי-חיים. לעומתם, מתירים מעוט הפוסקים גם לטול הבהמה כשיש לה צער.

מסקנת המחבר היא, שגם לדעת המקילים בטלטול בהמה חולה בשבת זה דווקא בבהמה שלו, אבל לא של אחרים. ועוד, מה שהתירו פוסקים אלו לטלטל הבהמה מטעם צער בעלי-חיים הוא רק בהצלה ודאית, אבל אם לא ברור לו שהתרופה אכן תועיל — אין לטלטל את הבהמה משום ספק. ובמקום שמצויים רופאים אחרים שאינם יהודים, בודאי יש להפנות את הבהמה תחילה אליהם ויתעסקו הם ברפואתה בשבת.

מסקנה:

„על-כן בנידון-דין לא מצאתי און להתיר והשומר שבת כהלכתו נותנים לו משאלות לבו וריווח והצלה יעמוד לו ממקום אחר“.

(שאלות ותשובות חזון נחום, סימן ל"ה, ל"ג).

מקורות נוספים:

שו"ע או"ח סי' של"ב; חיי אדם, כלל ג"ט; שו"ת מהרי"א, חאו"ח סי' ס'; שמירת שבת כהלכתה, פרק כ"ז, סעיפים נ"ד — נ"ח.